TARİH

11. SINIF | **YAZILIYA HAZIRLIK** | **TYMM 2026-2027**

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 5

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Aşağıdaki tabloda Osmanlı Devleti'nin 1683-1700 yılları arasında yaşadığı bazı gelişmeler ve bu gelişmelerin sonuçlarından bazıları verilmiştir.

Gelişme	Sonuçlarından bazıları
II. Viyana Kuşatması (1683)	Kahlenberg Muharebesi'nde yenilen Osmanlı ordusu Belgrad'a çekildi. Avusturya, Venedik ve Lehistan, Papa'nın öncülüğünde Kutsal İttifak'ı kurdu (1684). Osmanlı Devleti, 1686'da Rus Çarlığı'nın da katıldığı bu ittifaka karşı yaklaşık on dört yıl dört cephede savaştı.
Karlofça Antlaşması (1699)	Macaristan'ın büyük bölümü ve Erdel Avusturya'ya, Mora ve Dalmaçya'nın büyük bölümü Venedik'e, Podolya Lehistan'a bırakıldı.
İstanbul Antlaşması (1700)	Azak Kalesi Rus Çarlığı'na bırakıldı. Rusların İstanbul'da sürekli elçi bulundurması kabul edildi. Rus Çarlığı'nın Kırım hanına ödediği yıllık vergi kaldırıldı.

(Tablo, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

1.1. Tablodan yararlanarak II. Viyana Kuşatması'nın sonuçlarının Karlofça ve İstanbul antlaşmalarına nasıl zemin hazırladığını açıklayınız. (5 puan)

1.2. Karlofça ve İstanbul antlaşmalarının sonuçlarını toprak kayıpları ve diplomatik ilişkiler bakımından karşılaştırınız. (5 puan)

1.3. "Karlofça Antlaşması, Osmanlı tarihinde bir dönüm noktasıdır." yargısına katılıp katılmadığınızı belirtiniz ve görüşünüzü iki gerekçeyle destekleyiniz. (5 puan)

2. Prut Savaşı'ndan sonra Karlofça'da kaybettiği toprakları geri almak isteyen Osmanlı Devleti, 1714'te Venedik'e savaş açtı ve Mora'yı geri aldı. Avusturya'nın Venedik'in yanında savaşa katılmasıyla (1716) Petervaradin'de yenilen Osmanlı ordusu, Temeşvar'ı ve Belgrad'ı kaybetti. Karlofça ve Pasarofça antlaşmalarının görüşmelerinde İngiltere ile Hollanda, Belgrad Antlaşması'nın görüşmelerinde ise Fransa arabuluculuk yaptı. *(Bu paragraf, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

"Taraflar arasında cereyan eden muharebelerden sonra imzalanan Pasarofça Barışı'nın (21 Temmuz 1718) maddelerinden anlaşıldığı üzere Habsburglar, Osmanlılar karşısında dikkate şayan bir üstünlük ve avantaj elde etmiştir. Söz konusu antlaşmayla son Macar eyaletini, Temeşvar'ı ve Belgrad da dahil olmak üzere Kuzey Sırbistan'ı Habsburglara terk eden Osmanlılar, Balkanlar'da itibar kaybetmiş ve uğradığı büyük toprak kayıpları neticesinde Orta Avrupa'nın üstün devleti olma vasfından uzaklaşmaya başlamıştır."

(Karagöz, 2019; ders kitabından alınmıştır.)

Kaynak B

"1736 yılında başlayan ve Avusturya-Rusya ittifakı neticesinde iki ayrı cephede savaşmak zorunda kalan Osmanlı orduları, 22 yıl sonra 1739 yılında Belgrad'ı tekrar fethetmiş ve yapılan Belgrad Barış Antlaşması ile tekrar Avrupa kapılarına dayanan bir konuma gelmiştir. Fakat diplomatik manada, Osmanlı Devleti bu barışı da, yabancı bir devletin tavassutu ve garantörlüğü altında imzalamıştır. (…) Bu antlaşmanın diğer önemli bir yönü ise, Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında elli yıla yakın bir zaman sürecek olan barışın başlangıcı olmasıdır."

(Savaş, 1999; ders kitabından alınmıştır. tavassut: aracılık)

2.1. Kaynak A ve Kaynak B'ye göre Pasarofça ve Belgrad antlaşmalarının Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'daki konumuna etkilerini karşılaştırınız. (6 puan)

2.2. Karlofça, Pasarofça ve Belgrad antlaşmalarının yabancı devletlerin arabuluculuğuyla imzalanmasını Osmanlı diplomasisi açısından değerlendiriniz. (4 puan)

2.3. "Osmanlı Devleti, 1718-1739 yılları arasında Avrupa'daki askerî gücünü tamamen yitirmiştir." yargısını kaynaklardan yararlanarak değerlendiriniz. (5 puan)

3. XVIII. yüzyılda Rus Çarlığı'nın Osmanlı Devleti'ne yönelik politikasının temel hedeflerinden biri Karadeniz'e inmekti. Aşağıdaki tabloda Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı arasında imzalanan üç antlaşmanın sonuçlarından bazıları verilmiştir.

Antlaşma	Sonuçlarından bazıları
Prut (1711)	Prut Nehri kıyısında kuşatılan Rus ordusu ve Çar I. Petro serbest bırakıldı. Azak Kalesi Osmanlı Devleti'ne geri verildi. Rus Çarlığı, Lehistan'ın iç işlerine karışmamayı kabul etti.
Belgrad (1739)	Azak Rus Çarlığı'nda kaldı ancak kalenin istihkâmlarının yıkılması kararlaştırıldı. Rus Çarlığı Karadeniz'de gemi bulundurmayacak, buradaki ticaretini Osmanlı gemileriyle yapacaktı.
Küçük Kaynarca (1774)	Kırım Hanlığı siyasi bakımdan bağımsız oldu, dinî bakımdan halifeye bağlı kaldı. Rus ticaret gemilerinin Boğazlar'dan serbestçe geçmesine izin verildi. Rus Çarlığı'na Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoksları koruma hakkı verdiği şeklinde yorumlanan maddeler kabul edildi.

(Tablo, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

"(…) Prut barışı askerlik bakımından Rusların büyük hezimeti, diplomasi açısından ise büyük bir zaferi kabul edilmektedir." *(Köse, 1999; ders kitabından alınmıştır.)*

3.1. Tablodaki antlaşmaları Rus Çarlığı'nın Karadeniz'e inme hedefine etkileri bakımından karşılaştırınız. (9 puan)

3.2. Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Kırım ve Ortodokslarla ilgili hükümlerinin ilerleyen yıllarda Osmanlı Devleti açısından doğurduğu sonuçları açıklayınız. (6 puan)

3.3. Köse'nin Prut Antlaşması hakkındaki yargısına katılıp katılmadığınızı tablodaki bilgilerden yararlanarak gerekçesiyle yazınız. (5 puan)

4. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

1720'de Paris'e geçici elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin sefaretnamesinin yayımlanmış baskısında heyetin Fransa'daki günleri şöyle anlatılmaktadır:

"Mehmet Çelebi ve beraberindeki Osmanlı heyeti Tulon'da Fransız devlet adamları ve halk tarafından büyük bir törenle karşılanmış, kendilerine olağanüstü bir ilgi gösterilmiştir. (…) Osmanlı heyeti, girdiği şehir ve kasabalarda, bir Osmanlı görme arzusuyla, Fransız halkının meydana getirdiği büyük kalabalıklarla karşılaşırlar. (…) Bu gezintiler sırasında birçok sarayla birlikte, hayvanat ve nebatat bahçelerini, askerî hastahâne, eczane, rasathane, Goblin halı imalâthanesi, ayna atölyesi, krallık kalelerinin maketlerinin bulunduğu divanhane ve buna benzer yerleri dolaşırlar. (…) Bu arada Çelebi ve mâhiyetindekilerden bazıları, biri saray diğeri şehir olmak üzere iki defa operaya giderler."

(Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Paris Sefaretnamesi, Haz. A. Uçman, 1975; ders kitabından alınmıştır. nebatat: bitkiler; mâhiyet: maiyet, yanındaki kişiler)

Kaynak B

Paris'ten dönen Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, Fransa'daki toplumsal, siyasal ve kültürel hayata dair gözlemlerini anlattığı sefaretnameyi Sultan III. Ahmed'e ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya sundu. Kısa süre sonra Kâğıthane'de, Fontainebleau (Fontenblu) Sarayı'nın resimlerinden esinlenilerek Sadâbâd Kasrı yaptırıldı. Kasrın çevresindeki bahçeler Versailles (Versay) Sarayı'nın bahçeleri örnek alınarak düzenlendi; su kanalları ve çağlayanlarla süslenen bu bahçeler lalelerle donatıldı. Boğaziçi ve Haliç kıyıları da yeni köşk ve kasırlarla süslendi.

(Bu metin, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

4.1. Kaynak A'ya göre Osmanlı heyetinin Fransa'da gezdiği yerlerden bilim, sanat ve askerlik alanlarıyla ilgili birer örnek yazınız. (3 puan)

4.2. Kaynak A ve Kaynak B'yi ilişkilendirerek sefaretnamelerin Lale Devri'nde İstanbul'da yaşanan değişime etkisini kendi ifadelerinizle açıklayınız. (4 puan)

4.3. Kaynak A'da Fransız halkının Osmanlı heyetine gösterdiği ilgiyi dikkate alarak Lale Devri'nde Osmanlı Devleti ile Avrupa arasındaki kültürel etkileşimin tek yönlü olup olmadığını yorumlayınız. (3 puan)

5. Aşağıdaki soruları Kaynak A, Kaynak B ve Kaynak C'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

Tarihçi Ahmet Refik Altınay, Lâle Devri adlı eserinde dönemin lale merakını şöyle anlatır:

"Hiçbir devirde lâlenin bu derece ilgi gördüğü görülmedi. (…) Avrupa'nın her köşesinden İstanbul'a çeşitli cinste ve çeşitli renkte lâleler getiriliyordu. (…) Lâlelerin bu derece değer bulması, halk arasında da yarışma duygusu ortaya çıkardı. (…) Lâle ticareti, İstanbul'da mücevhercilik gibi bir sanat haline gelmişti. Lâle ticareti yapanlar her tarafta çoğaldı."

(Altınay, 2014; ders kitabından alınmıştır.)

Kaynak B

Lale Devri'nde saray çevresinde gösterişli bir yaşam tarzı benimsendi, lüks eşya ve giyim tüketimi arttı. Bu sırada İran'la savaşlar sürüyordu. 1730'da İran'da daha önce ele geçirilen bazı yerlerin yeniden kaybedilmesi üzerine yeni bir sefer kararı alındı ve seferin masrafları için halktan yeni vergiler istendi. Anadolu ve Rumeli'de artan eşkıyalık olayları İstanbul'a büyük bir göçe yol açtı; şehirde işsizlik, pahalılık ve güvenlik endişesi arttı. Liyakatsiz atamalar ve esnafın yaşadığı zorluklar da eklenince bir yeniçeri olan Patrona Halil'in önderliğinde başlayan isyana esnaf, halk ve bazı ulema da katıldı (1730). Sultan III. Ahmed, isyancıların isteği üzerine Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'yı idam ettirdi ve tahtı yeğeni I. Mahmud'a bıraktı. Lale Devri'nin sembolü olan bazı köşk ve bahçeler isyancılar tarafından tahrip edildi.

(Bu metin, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak C

"(…) Basımevi açıldıktan ve işe başladıktan sonra da ulemâ ocağından bir karşı koyma gelmediği gibi, kısa süre sonra çıkan Patrona ayaklanmasında da kitap basmaya karşı bir istek ileri sürülmemiş, onu kapatma gibi bir olay da hiçbir yerde kaydedilmemiştir." *(Berkes, 2003; ders kitabından alınmıştır.)*

Bilgi: İbrahim Müteferrika'nın matbaasında 1729'dan 1743'e kadar dil bilimi, tarih, coğrafya ve astronomi gibi alanlarda 17 eser basıldı. I. Mahmud Dönemi'nde ordu, Avrupa'dan getirilen uzmanların yardımıyla yeniden düzenlendi; 1734'te Humbaracı Ahmed Paşa, hendesehane adlı bir okul açtı.

5.1. Kaynak A'ya göre lale merakının toplumda nasıl yayıldığını açıklayınız ve bu durumu israf ve tasarruf kavramları açısından değerlendiriniz. (6 puan)

5.2. Kaynak B'ye göre Patrona Halil İsyanı'nın nedenlerini ekonomik, siyasi ve toplumsal olarak sınıflandırınız ve her biri için bir örnek yazınız. (6 puan)

5.3. Kaynak B ve Kaynak C'yi bilgi notuyla birlikte değerlendirerek Patrona Halil İsyanı'nın Lale Devri'nde başlayan değişimi sona erdirip erdirmediğini değişim ve süreklilik açısından yorumlayınız. (8 puan)

6. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A: 1755 Lizbon Depremi'nden sonra

Portekiz Kralı I. José (Hose), acil müdahale ve şehrin yeniden inşası için Bakan Pombal'ı geniş yetkilerle donattı. Asayişi sağlamak için yağma ve hırsızlık yapanların idamla cezalandırılacağı duyuruldu; yangınları söndürmek ve cenazeleri kaldırmak için askerler görevlendirildi. Askerî mühendislere yeni bir şehir planı hazırlatıldı, bu plana uymayan inşaatlar durduruldu. Cadde ve kaldırım genişlikleri belirlendi, sokaklar birbirini dik açıyla kesecek biçimde düzenlendi. Yeni binalarda depreme karşı esneklik sağlayan ve "gaiola" adı verilen ahşap iskeletin kullanılması zorunlu hâle getirildi.

Kaynak B: 1766 İstanbul Depremi'nden sonra

Depremden hemen sonra arama kurtarma, barınma ve imar işlerini düzenlemek için birer kaymakam, kadı ve subaşı görevlendirildi. Mimarbaşının başkanlığındaki bir teknik heyet hasar tespiti yaptı. Yıkılan ahşap yapıların yerine taş ve kâgir binalar yapılması için ferman çıkarıldı. Çevre illerden usta çağrıldı; taş, kereste ve demir temini için İstanbul dışındaki kadılara yazı gönderildi. Ancak halkın büyük bölümü, barınma ihtiyacını daha hızlı karşılamak için yeni evlerini de ahşaptan yapmakta ısrar etti.

(Kaynak A ve Kaynak B, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır. kâgir: taş ya da tuğladan yapılmış)

6.1. Kaynaklara göre iki depremden sonra alınan idari tedbirlerin benzer bir yönünü ve farklı bir yönünü yazınız. (6 puan)

6.2. Lizbon'da yeni yapı kurallarının uygulanabilmesinin ve İstanbul'da kâgir yapı zorunluluğuna uyulmamasının nedenlerini kaynaklardan yararlanarak açıklayınız. (4 puan)

7. Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

Kaynak A

1755 Lizbon Depremi'ni yaşayan Rahip Charles Davy'nin anlatısından aktarılanlar:

"(…) Davy yıkılan binadan çıktı, Aziz Paul Kilisesi'nin kalıntılarının üzerinden tırmandı ve Tagus Nehri'ne yöneldi. Etrafındaki binalar yıkılmaya devam ediyor ve ilk sarsıntılardan kurtulan insanlar sokakları dolduruyordu. (…) Alevler tüm Lizbon'a yayıldı. Düşen molozların dar sokakları kapatması yangına müdahaleyi zorlaştırdı. (…) Lizbon'daki sarsıntılar ve yangınlar sona erdiğinde, hayatta kalan Davy şöyle yazdı: 'Bu geniş ve zengin şehir artık büyük bir enkaz yığınından başka bir şey değil. Zenginler ve yoksullar şu anda aynı durumda.'"

(Joel, 2015; ders kitabından alınmıştır.)

Kaynak B

İstanbul'da yaşayan Ermeni halk şairi Minas Ceranyan'ın 1766 İstanbul Depremi üzerine yazdığı şiirden:

Çarşılar kapandı, evler boşandı
Meydanlar hep çadır ile döşendi
Herkes nasıl suçu varmış düşündü
Kem gözden kaygıya daldı İstanbul

Çok binalar temelinden söküldü
Nice kimselerin beli büküldü
Herkesin gözünden kan yaş döküldü
Sonundan günahın bildi İstanbul

(Pamukciyan, 2002; ders kitabından alınmıştır.)

7.1. Kaynak A ve Kaynak B'den yararlanarak iki depremin şehir halkının günlük yaşamına ortak etkilerinden ikisini yazınız. (4 puan)

7.2. Kaynak B'de depremin "suç" ve "günah" kavramlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. İki depremin halk ve düşünürler tarafından nasıl yorumlandığını benzerlik ve farklılıkları açısından karşılaştırınız. (6 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.17. Değerlendirme), SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
2	TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.17. Değerlendirme) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
3	TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.17. Değerlendirme), SBAB11. Tablo, Grafik, Şekil ve/veya Diyagram (SBAB11.1. Tablo, Grafik, Şekil ve/veya Diyagram Okuma ve Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
4	TAR.11.1.2. Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi tarihsel bağlamı içerisinde yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma · Değer: D7. Estetik
5	TAR.11.1.2. Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi tarihsel bağlamı içerisinde yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB3.1. Karar Verme · Değer: D17. Tasarruf
6	TAR.11.1.3. 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini ortaya çıkardığı etkiler bakımından karşılaştırabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB3.2. Problem Çözme
7	TAR.11.1.3. 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini ortaya çıkardığı etkiler bakımından karşılaştırabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma · Değer: D5. Duyarlılık

PUANLAMA TABLOSU							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**TOPLAM**
15	*15*	*20*	*10*	*20*	*10*	*10*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 5** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 11. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. **(5 puan)**

- Kahlenberg yenilgisiyle Osmanlı ordusunun taarruz gücünün kırıldığının ve geri çekilmenin başladığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Bu yenilginin ardından Kutsal İttifak'ın kurulduğunun, Rus Çarlığı'nın da katılmasıyla Osmanlı Devleti'nin uzun süre birden çok cephede savaşmak zorunda kaldığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Uzun ve çok cepheli savaşlarda alınan yenilgiler ve tükenen insan ve mali kaynaklar nedeniyle Osmanlı Devleti'nin barış istemek zorunda kaldığının, bu barışların Karlofça ve İstanbul antlaşmaları olduğunun açıklanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Olaylar neden-sonuç ilişkisi kurulmadan yalnızca sıralanırsa en fazla 2 puan verilir.

1.2. **(5 puan)**

- Toprak kayıpları: Karlofça'da Avusturya, Venedik ve Lehistan'a Macaristan'dan Mora'ya ve Podolya'ya uzanan çok geniş toprakların bırakıldığının; İstanbul Antlaşması'nda ise yalnızca Azak Kalesi'nin bırakıldığının ancak bu kalenin Rusların Karadeniz'e inmesi bakımından stratejik önem taşıdığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Diplomatik ilişkiler: Karlofça'nın birden çok devletle imzalanan ve Osmanlı Devleti'nin yenilen taraf olarak büyük tavizler verdiği çok taraflı bir antlaşma olduğunun; İstanbul Antlaşması'nın ise Rus Çarlığı ile imzalanan ikili bir antlaşma olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**
- İstanbul Antlaşması'yla Rusya'nın İstanbul'da sürekli elçi bulundurma hakkı kazanarak diplomatik itibarını artırdığının ya da Kırım hanına vergi ödemekten kurtularak bölgedeki konumunu güçlendirdiğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- Ortak yön olarak iki antlaşmanın da Kutsal İttifak Savaşları'nı sona erdiren ve Osmanlı Devleti'ne toprak kaybettiren antlaşmalar olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**

1.3. **(5 puan)**

- Yargıya katılıp katılmadığının açıkça belirtilmesi **(1 puan)**
- Görüşü destekleyen iki doğru gerekçenin yazılması; her gerekçe 2 puandır **(4 puan)**

Katılan görüş için kabul edilecek gerekçeler: Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletler karşısında ilk kez büyük ve kalıcı toprak kaybına uğraması; Orta Avrupa'daki ilerleyişin sona ermesi ve Osmanlı Devleti'nin kaybettiği toprakları geri alma çabasına yönelmesi; Avrupa'nın askerî üstünlüğünün fark edilerek yenilik arayışlarının başlaması; barışın çok taraflı müzakerelerle ve yabancı arabulucularla yapılması.

Katılmayan görüş için kabul edilecek gerekçeler (gerekçeli olmak şartıyla): Osmanlı Devleti'nin bu antlaşmadan sonra da üç kıtaya yayılan büyük bir devlet olmayı sürdürmesi; Prut Antlaşması'yla Azak'ı, Belgrad Antlaşması'yla Belgrad'ı geri alması ve Mora'yı Venedik'ten geri alıp Pasarofça Antlaşması'yla elinde tutması gibi kayıplarının bir kısmını telafi etmesi.

Kısmi puan: Gerekçe tablodaki ya da konuyla ilgili bilgilerle desteklenmeden genel ifadelerle yazılırsa her gerekçe için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 1.1. Kahlenberg'de yenilen Osmanlı ordusu geri çekildi. Bu yenilgiden cesaret alan Avusturya, Venedik ve Lehistan Kutsal İttifak'ı kurdu, sonra Rusya da ittifaka katıldı. Osmanlı Devleti yaklaşık on dört yıl dört cephede savaştı, yenilgiler ve tükenen kaynaklar nedeniyle barış istemek zorunda kaldı. Bu barışlar Karlofça ve İstanbul antlaşmalarıdır. 1.2. Karlofça'da Macaristan, Erdel, Mora,

Dalmaçya ve Podolya gibi çok geniş topraklar kaybedildi; İstanbul Antlaşması'nda ise yalnızca Azak Kalesi kaybedildi fakat bu kale Rusların Karadeniz'e inmesini kolaylaştırdı. Karlofça birçok devletle yapılan çok taraflı bir barıştır; İstanbul Antlaşması ise Rusya ile yapılmıştır; Rusya İstanbul'da sürekli elçi bulundurma hakkı kazanmış ve Kırım hanına vergi ödemekten kurtulmuştur. İkisi de Osmanlı Devleti'ne toprak kaybettirmiştir. 1.3. Katılıyorum. Osmanlı Devleti ilk kez Avrupalı devletlere bu kadar büyük ve kalıcı topraklar bırakmıştır. Ayrıca bu antlaşmadan sonra Orta Avrupa'daki ilerleyişi sona ermiş, Osmanlı Devleti kaybettiği toprakları geri almaya çalışan ve Avrupa'dan yenilikler alan bir devlet hâline gelmiştir.

Yanlış cevap: Kahlenberg Muharebesi'nin Osmanlı zaferiyle sonuçlandığının yazılması; Azak'ın Karlofça'da Avusturya'ya bırakıldığının ya da Mora'nın Lehistan'a verildiğinin yazılması; 1.3'te gerekçe göstermeden yalnızca "katılıyorum" veya "katılmıyorum" yazılması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

2. Doğru cevap:

2.1. **(6 puan)**

- Pasarofça Antlaşması'yla Temeşvar'ın ve Belgrad dâhil Kuzey Sırbistan'ın Avusturya'ya bırakıldığının, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da itibar kaybedip Orta Avrupa'nın üstün devleti olma özelliğinden uzaklaştığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Belgrad Antlaşması'yla Belgrad'ın geri alındığının ve Osmanlı Devleti'nin yeniden "Avrupa kapılarına dayanan" bir konuma geldiğinin, Pasarofça'daki kayıpların bir bölümünün telafi edildiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Karşılaştırmanın yapılması: Pasarofça'da Avusturya'nın üstün geldiği ve Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'daki konumunun zayıfladığı, Belgrad'da ise Osmanlı Devleti'nin üstün geldiği, konumunu güçlendirdiği ve Avusturya ile uzun süreli bir barış dönemine girdiği **(2 puan)**

Kısmi puan: İki antlaşmanın sonuçları ayrı ayrı doğru yazılır ancak karşılaştırma yapılmazsa en fazla 4 puan verilir.

2.2. **(4 puan)**

- Osmanlı Devleti'nin bu savaşları kendi gücüyle ve kendi şartlarıyla değil Avrupalı devletlerin aracılığıyla sona erdirebildiğinin, böylece Avrupa diplomasisine ve devletler arasındaki dengeye bağımlılığının arttığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Arabulucu devletlerin barış görüşmelerinde kendi çıkarlarını gözettiğinin (ör. Fransa'nın Avusturya'ya karşı kendi çıkarı için Osmanlı lehine çaba göstermesi) ve Osmanlı Devleti'nin bu süreçte Avrupa diplomasisini tanıyıp ondan yararlanmayı öğrendiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Yalnızca "Osmanlı Devleti diplomasiye önem vermiştir." gibi gerekçesiz bir yargı yazılırsa 1 puan verilir.

2.3. **(5 puan)**

- Yargının doğru olmadığının ya da tam olarak doğru olmadığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Pasarofça Antlaşması'yla toprak ve itibar kaybedildiğinin, Osmanlı Devleti'nin bundan sonra Orta Avrupa'dan çekilerek savunmaya geçtiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Buna karşılık Osmanlı ordusunun 1739'da Belgrad'ı geri aldığının, Avusturya ile elli yıla yakın sürecek bir barışı sağladığının, dolayısıyla askerî gücünü tamamen yitirmediğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Öğrenci yargıya katıldığını yazar ve yalnızca Pasarofça'daki kayıpları gerekçe gösterirse en fazla 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 2.1. Pasarofça Antlaşması'yla Temeşvar ve Belgrad dâhil Kuzey Sırbistan Avusturya'ya bırakıldı; Osmanlı Devleti Balkanlar'da itibar kaybetti ve Orta Avrupa'nın üstün devleti olmaktan uzaklaştı. Belgrad Antlaşması'yla ise Belgrad geri alındı ve Osmanlı Devleti yeniden Avrupa kapılarına dayandı. Yani Pasarofça Orta Avrupa'daki konumu zayıflatmış, Belgrad bu kaybın bir bölümünü telafi ederek Avusturya ile uzun bir barış dönemi başlatmıştır. 2.2. Osmanlı Devleti bu üç barışı da İngiltere, Hollanda ve Fransa gibi devletlerin aracılığıyla imzaladı. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin savaşları artık kendi gücüyle sona erdiremediğini ve Avrupa'daki güç dengesine bağımlı hâle geldiğini gösterir. Arabulucular kendi çıkarlarını da gözetmiştir; ancak Osmanlı Devleti de Avrupa diplomasisini tanımaya ve kullanmaya başlamıştır. 2.3. Bu yargı doğru değildir. Pasarofça'da toprak kaybedilmiş ve Osmanlı Devleti savunmaya geçmiştir; fakat 1739'da Avusturya ordusunu yenerek Belgrad'ı geri almış ve Avusturya ile elli yıla yakın sürecek bir barış sağlamıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti askerî gücünü tamamen yitirmemiştir.

Yanlış cevap: Belgrad'ın Pasarofça Antlaşması'yla geri alındığının ya da Belgrad Antlaşması'yla Avusturya'ya bırakıldığının yazılması; Belgrad Antlaşması'nda Fransa yerine İngiltere ve Hollanda'nın arabulucu olarak gösterilmesi; 2.3'te kaynaklara dayanmadan yalnızca "katılıyorum" ya da "katılmıyorum" yazılması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

3. Doğru cevap:

3.1. **(9 puan)** Her antlaşmanın Karadeniz hedefiyle ilişkilendirilerek doğru değerlendirilmesi 3 puandır.

- Prut (1711): Azak Kalesi'nin geri alınmasıyla Rus Çarlığı'nın Karadeniz'e açılan kapısının kapandığının, Rusların bu hedeften uzaklaştığının belirtilmesi **(3 puan)**
- Belgrad (1739): Azak Rusya'da kalsa da istihkâmlarının yıkıldığının, Rusya'nın Karadeniz'de gemi bulunduramadığının ve ticaretini Osmanlı gemilerine bağlı yapmak zorunda kaldığının, bu nedenle Karadeniz'e inme hedefine ulaşamadığının belirtilmesi **(3 puan)**
- Küçük Kaynarca (1774): Kırım'ın Osmanlı Devleti'nden siyasi olarak ayrılması ve Rus ticaret gemilerine Boğazlar'dan serbest geçiş hakkı verilmesiyle Rusya'nın Karadeniz'e kesin olarak indiğinin, hatta Boğazlar yoluyla Akdeniz'e açılma imkânı bulduğunun; Rusya'nın hedefine en çok yaklaştığı antlaşmanın bu olduğunun belirtilmesi **(3 puan)**

Kısmi puan: Antlaşmanın hükümleri yalnızca tablodan aynen aktarılır, Karadeniz hedefiyle ilişkilendirilmezse her antlaşma için 1 puan verilir.

3.2. **(6 puan)**

- Kırım: Bağımsız hâle getirilen Kırım'ın 1783'te Rus Çarlığı tarafından ilhak edildiğinin, böylece Müslüman nüfusun yoğun olduğu bir bölgenin kaybedildiğinin ve bu gelişmenin yeni bir Osmanlı-Rus savaşına (1787-1792) yol açtığının belirtilmesi **(3 puan)**
- Ortodokslar: Rus Çarlığı'nın bu maddelere dayanarak Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoks tebaanın koruyucusu olduğunu ileri sürdüğünün ve Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma fırsatı bulduğunun belirtilmesi **(3 puan)**

Kısmi puan: Kırım'ın Rusya'ya katılmasının "ilk adımı" olduğu yazılır ancak ilhak belirtilmezse 2 puan verilir.

3.3. **(5 puan)**

- Yargıya katılıp katılmadığının belirtilmesi **(1 puan)**

- Görüşün tablodaki bilgilerle gerekçelendirilmesi **(4 puan)**

Katılan görüş için: Rus ordusunun ve Çar I. Petro'nun kuşatılması askerî bir hezimettir; ancak Rusya yalnızca Azak'ı geri vererek ve Lehistan'a karışmama sözü vererek ordusunu ve çarını kurtarmıştır, ordusunu koruyan Rusya daha sonra Azak'ı yeniden almış ve Belgrad Antlaşması'nda elinde tutmuştur. Katılmayan görüş için: Osmanlı Devleti Azak'ı geri almış ve Rus etkisini Lehistan'dan uzaklaştırmıştır; Rusya'nın Karadeniz hedefi uzun süre gecikmiştir. Gerekçeli olmak şartıyla iki görüş de kabul edilir.

Kısmi puan: Görüş tablodaki bilgilerden yalnızca biriyle desteklenirse gerekçe için 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 3.1. Prut Antlaşması'yla Azak Kalesi geri alındığı için Rusya Karadeniz'den uzaklaştı. Belgrad Antlaşması'yla Azak Rusya'da kaldı ama istihkâmları yıkıldı; Rusya Karadeniz'de gemi bulunduramadığı ve ticaretini Osmanlı gemileriyle yapmak zorunda kaldığı için hedefine yine ulaşamadı. Küçük Kaynarca'da ise Kırım Osmanlı Devleti'nden ayrıldı ve Rus ticaret gemileri Boğazlar'dan serbestçe geçme hakkı kazandı. Rusya bu antlaşmayla Karadeniz'e kesin olarak indi ve hedefine en çok yaklaştı. 3.2. Kırım'ın bağımsızlığı, Rusya'nın 1783'te Kırım'ı ilhak etmesinin ilk adımı oldu; Müslüman nüfusun yoğun olduğu Kırım kaybedildi ve bu durum 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'na yol açtı. Ortodokslarla ilgili maddeler ise Rusya'nın kendini Ortodoksların koruyucusu sayarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasına zemin hazırladı. 3.3. Katılıyorum. Rus ordusu ve çar kuşatıldığı için Prut askerî açıdan Ruslar için bir hezimettir. Fakat Rusya, yalnızca Azak'ı geri verip Lehistan'a karışmama sözü vererek ordusunu ve çarını kurtarmıştır. Bu ordu sayesinde Azak'ı yeniden almış ve Belgrad Antlaşması'nda elinde tutmuştur; bu da Prut'un Ruslar için diplomatik bir başarı olduğunu gösterir.

Yanlış cevap: Prut Antlaşması'yla Azak'ın Rusya'ya bırakıldığının yazılması; Belgrad Antlaşması'yla Rusya'ya Karadeniz'de donanma bulundurma hakkı verildiğinin yazılması; Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım'ın doğrudan Rusya'ya bırakıldığının yazılması; 3.3'te gerekçe gösterilmemesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

4. Doğru cevap:

4.1. **(3 puan)** Her alan için kaynaktan doğru bir örnek yazılması 1 puandır.

- Bilim: rasathane, hayvanat ve nebatat bahçeleri, eczane ya da askerî hastane **(1 puan)**
- Sanat: opera, Goblin halı imalathanesi ya da ayna atölyesi **(1 puan)**
- Askerlik: krallık kalelerinin maketlerinin bulunduğu divanhane ya da askerî hastane **(1 puan)**

Not: Askerî hastane bilim ya da askerlik alanından yalnızca birinde puanlanır.

4.2. **(4 puan)**

- Elçinin Fransa'da gördüğü saray, bahçe ve yapıları sefaretnamesinde anlatarak padişaha ve sadrazama sunduğunun, böylece Osmanlı yöneticilerinin Avrupa'yı yakından tanıdığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Bu gözlemlerin İstanbul'daki imar faaliyetlerine örnek olduğunun; Sadâbâd Kasrı'nın Fontainebleau'dan, Kâğıthane bahçelerinin Versailles'dan esinlenerek yapıldığının ve sefaretnamelerin Lale Devri'ndeki Batı etkili değişimin kılavuzlarından biri olduğunun açıklanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Kaynaklar arasında ilişki kurulmadan yalnızca Sadâbâd Kasrı'nın yapıldığı yazılırsa 1 puan verilir.

4.3. **(3 puan)**

- Etkileşimin tek yönlü olmadığının, karşılıklı olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**
- Osmanlı yöneticileri Avrupa'nın sarayları, bahçeleri, bilim ve sanat kurumlarıyla ilgilenirken Fransız halkının da Osmanlı heyetini görmek için kalabalıklar oluşturduğunun belirtilmesi **(1 puan)**
- Avrupa'da da Osmanlı kültürüne ilgi duyulduğunun, bu ilginin Osmanlı kıyafet, kumaş ve eşyalarının moda olmasına (Turquerie) yansıdığının ya da Lady Montagu'nun mektupları gibi eserlerle Osmanlı toplumunun Avrupa'da tanıtıldığının açıklanması **(1 puan)**

Örnek doğru cevap: 4.1. Bilim: rasathane; sanat: opera; askerlik: kale maketlerinin bulunduğu divanhane. 4.2. Yirmisekiz Çelebi, Paris'te gördüğü sarayları, bahçeleri ve kurumları sefaretnamesinde anlatıp III. Ahmed'e ve Damat İbrahim Paşa'ya sundu. Osmanlı yöneticileri bu eser sayesinde Avrupa'yı yakından tanıdı ve gördüklerini örnek aldı. Sadâbâd Kasrı'nın Fontainebleau Sarayı'ndan, Kâğıthane bahçelerinin de Versailles bahçelerinden esinlenerek yapılması bunu gösterir. Böylece sefaretnameler Lale Devri'ndeki değişime yön veren kaynaklardan biri oldu. 4.3. Etkileşim tek yönlü değildir. Osmanlılar Avrupa'nın saray ve bahçelerinden etkilenirken Fransız halkı da Osmanlı heyetini görmek için toplanmıştır. Bu dönemde Avrupa'da Osmanlı kıyafet ve eşyalarına duyulan ilgi Turquerie adlı bir modaya dönüşmüştür.

Yanlış cevap: Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin sürekli elçi olarak Paris'te kaldığının yazılması; Sadâbâd Kasrı'nın Paris'te yapıldığının yazılması; 4.3'te etkileşimin yalnızca Avrupa'dan Osmanlı Devleti'ne doğru olduğunun gerekçesiz olarak yazılması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

5. Doğru cevap:

5.1. **(6 puan)**

- Lale merakının saray çevresiyle sınırlı kalmayıp halka yayıldığının; halk arasında yarışma duygusunun ortaya çıktığının, Avrupa'dan lale getirildiğinin ve lale ticaretinin mücevhercilik gibi değerli bir iş hâline geldiğinin açıklanması **(2 puan)**

- Lale ticaretinin mücevhercilik gibi bir iş hâline gelmesinin bir süs bitkisi için büyük paralar harcandığını gösterdiğinin; gösteriş ve yarışma uğruna kaynakların harcanmasının israf olarak değerlendirilebileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Lale ticaretinin bazı kesimlere gelir sağlasa da halkın geçim sıkıntısı çektiği bir dönemde aşırı tüketimin tepkilere yol açabileceğinin; kaynakların ihtiyaçlara göre ölçülü kullanılmasının (tasarrufun) önemine dikkat çekilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Değerlendirme israf ve tasarruf kavramlarıyla ilişkilendirilmeden yalnızca "lale çok sevildi" gibi bir ifadeyle yapılırsa en fazla 2 puan verilir.

5.2. **(6 puan)** Her başlık için doğru bir örnek 2 puandır.

- Ekonomik: yeni vergiler, işsizlik, pahalılık ya da esnafın yaşadığı zorluklar **(2 puan)**
- Siyasi: İran'da toprak kaybedilmesi ve yeni sefer kararı ya da liyakatsiz atamalar **(2 puan)**
- Toplumsal: eşkıyalık nedeniyle İstanbul'a yönelen göç, güvenlik endişesi ya da saray çevresinin gösterişli yaşam tarzına duyulan tepki **(2 puan)**

Not: Bir neden farklı bir başlıkta gerekçesiyle açıklanırsa (ör. pahalılığın toplumsal huzursuzluk olarak yazılması) kabul edilir; aynı örnek iki başlıkta puanlanmaz.

5.3. **(8 puan)**

- Değişim: İsyanla Lale Devri'nin sona erdiğinin; III. Ahmed'in tahttan çekildiğinin, Damat İbrahim Paşa'nın idam edildiğinin, köşk ve bahçelerin tahrip edilmesiyle dönemin gösterişli yaşam tarzının sona erdiğinin belirtilmesi **(3 puan)**
- Süreklilik: Matbaanın isyanda kapatılmadığının ve 1743'e kadar eser basmayı sürdürdüğünün; I. Mahmud Dönemi'nde ordunun Avrupa'dan getirilen uzmanlarla düzenlendiğinin ve hendesehanenin açıldığının belirtilmesi **(3 puan)**
- İsyanın yeniliklerin tamamına değil, daha çok ekonomik sıkıntılara, yöneticilerin yaşam tarzına ve yönetime karşı olduğunun; bu nedenle Avrupa'dan yararlanma anlayışının isyandan sonra da sürdüğünün yorumlanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Yalnızca değişim ya da yalnızca süreklilik unsurları yazılırsa en fazla 4 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 5.1. Lale merakı saray çevresinden halka da yayıldı; halk arasında yarış başladı, Avrupa'dan lale getirildi ve lale ticareti mücevhercilik kadar değerli bir iş oldu. Bir süs bitkisi için mücevher alır gibi büyük paralar harcanması ve gösteriş için yarışılması israftır. Lale ticareti bazı kişilere gelir sağlasa da halkın vergi ve pahalılıktan şikâyet ettiği bir dönemde bu kadar harcama yapılması tepkiye yol açmıştır; kaynakların ölçülü kullanılması gerekirdi. 5.2. Ekonomik: yeni vergiler ve pahalılık. Siyasi: İran'da toprak kaybedilmesi ve liyakatsiz atamalar. Toplumsal: eşkıyalık yüzünden İstanbul'a göç edilmesi ve güvenlik endişesi. 5.3. İsyan Lale Devri'ni sona erdirdi: III. Ahmed tahttan çekildi, Damat İbrahim Paşa idam edildi, köşk ve bahçeler tahrip edildi. Ancak değişim tamamen sona ermedi. Matbaa kapatılmadı ve 1743'e kadar 17 eser bastı; I. Mahmud Dönemi'nde de ordu Avrupa'dan getirilen uzmanlarla düzenlendi ve hendesehane açıldı. Bu durum, isyanın yeniliklerin kendisine değil, daha çok ekonomik sıkıntılara ve yöneticilerin gösterişli yaşamına karşı olduğunu gösterir.

Yanlış cevap: Patrona Halil İsyanı'nın matbaayı kapatmak için çıktığının yazılması; isyan sonrasında tahta III. Mustafa'nın çıktığının yazılması; 5.2'de nedenlerin sınıflandırılmadan sıralanması; 5.3'te kaynaklara dayanmadan yalnızca "Değişim sona erdi." yazılması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

6. Doğru cevap:

6.1. **(6 puan)**

- Benzer yön: İki şehirde de devletin depremden hemen sonra görevliler atayarak acil müdahale, asayiş ve yeniden inşa işlerini düzenlediğinin ya da gelecekteki depremlere karşı yapı kuralları (gaiola zorunluluğu / kâgir yapı fermanı) getirdiğinin belirtilmesi **(3 puan)**
- Farklı yön: Lizbon'da geniş yetkilerle donatılan tek bir yöneticinin (Pombal) şehri bütüncül bir imar planına göre baştan kurduğunun ve plana uymayan inşaatları durdurduğunun; İstanbul'da ise mevcut kurumlar (kaymakam, kadı, subaşı, mimarbaşı) aracılığıyla hasar tespiti ve onarım yapıldığının, şehir için yeni bir plan hazırlanmadığının belirtilmesi **(3 puan)**

Kısmi puan: Benzerlik ya da farklılık yalnızca bir şehir için yazılırsa ilgili ölçütten 1 puan verilir.

6.2. **(4 puan)**

- Lizbon: Pombal'a verilen geniş yetkiler sayesinde güçlü bir merkezî otoritenin kurallara uyulmasını denetleyebildiğinin, plana uymayan inşaatların durdurulması gibi yaptırımlar uygulandığının belirtilmesi **(2 puan)**
- İstanbul: Şu nedenlerden en az ikisinin açıklanması: halkın acil barınma ihtiyacını hızlı karşılamak istemesi; taş ve demir gibi malzemeler şehir dışından getirildiği için kâgir yapının zor ve pahalı olması; fermana uyulup uyulmadığının Lizbon'daki gibi sıkı biçimde denetlenmemesi **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 6.1. Benzerlik: İki depremden sonra da devlet görevliler atayarak acil müdahaleyi ve yeniden inşayı düzenledi, depreme karşı yeni yapı kuralları koydu. Farklılık: Lizbon'da geniş yetkili Pombal, şehri yeni bir imar planına göre baştan kurdu ve plana uymayan inşaatları durdurdu; İstanbul'da ise kaymakam, kadı ve subaşı gibi mevcut görevliler hasar tespiti ve onarımla ilgilendi, yeni bir şehir planı yapılmadı. 6.2. Lizbon'da Pombal'ın geniş yetkileri ve plana uymayan inşaatların durdurulması kuralların uygulanmasını sağladı. İstanbul'da ise halk barınma ihtiyacını çabuk karşılamak istedi; taş ve demir gibi malzemeler dışarıdan getirildiği için kâgir yapı zor ve pahalıydı, fermana uyulup uyulmadığı da yeterince denetlenmedi.

Yanlış cevap: Gaiola'nın taş duvar olduğunun ya da İstanbul'da ahşap yapıların zorunlu hâle getirildiğinin yazılması; idari tedbirler yerine depremin büyüklüğü ve can kaybı gibi bilgilerin karşılaştırılması; 6.2'de kaynaklarla ilgisi olmayan genel ifadeler yazılması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

7. Doğru cevap:

7.1. **(4 puan)** Kaynaklara dayanan her doğru ortak etki 2 puandır.

- Binaların yıkılmasıyla insanların evlerini terk ederek sokaklara ve açık alanlara (meydanlara, çadırlara) sığınması **(2 puan)**
- Şehrin ekonomik ve gündelik hayatının durması, zengin ya da yoksul herkesin büyük kayıplar yaşaması; halkın korku, panik ve derin bir üzüntü içinde kalması **(2 puan)**

Not: "Çarşıların kapanması" ile "zengin şehrin enkaza dönmesi" gibi ekonomik hayatın durduğunu gösteren ifadeler de ortak etki olarak kabul edilir.

7.2. **(6 puan)**

- Benzerlik: İki şehirde de depremin halk arasında ilahi bir ceza ya da Allah'ın gazabı olarak yorumlandığının, insanların suçlarını ve günahlarını düşünerek korku ve panik içinde kaldığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Farklılık (Lizbon): Voltaire ve Rousseau gibi Aydınlanma düşünürlerinin depremi doğal bir olay olarak ele aldığının; "Tanrı neden iyi insanları da cezalandırıyor?" sorusu etrafında inanç tartışmaları başladığının, Kilise'ye duyulan güvenin sarsıldığının ya da depremi bilimsel olarak inceleme çabalarının sismolojinin temellerini attığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Farklılık (İstanbul): Depremin daha çok dinî bir çerçevede (Allah'ın gazabı, ilahi bir sınav) yorumlandığının, Lizbon'daki gibi Avrupa çapında bir düşünce tartışmasına yol açmadığının; bunun yerine cami, vakıf ve loncalar aracılığıyla toplumsal dayanışmanın öne çıktığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Yalnızca benzerlik ya da yalnızca farklılık yazılırsa en fazla 3 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 7.1. İki şehirde de binalar yıkıldığı için insanlar evlerini terk edip sokaklara ve meydanlardaki çadırlara sığındı. Ayrıca çarşılar kapandı ve zengin-yoksul herkes büyük kayıplar yaşadı; halk korku ve üzüntü içinde kaldı. 7.2. İki şehirde de halk depremi Tanrı'nın cezası ya da Allah'ın gazabı olarak gördü. Lizbon'da ise Voltaire ve Rousseau gibi düşünürler depremi doğal bir olay olarak tartıştı, "Tanrı neden iyi insanları da cezalandırıyor?" sorusu soruldu ve Kilise'ye güven sarsıldı. İstanbul'da deprem daha çok dinî açıdan yorumlandı, büyük bir düşünce tartışması yaşanmadı; cami, vakıf ve loncalar aracılığıyla dayanışma öne çıktı.

Yanlış cevap: Kaynak B'deki şiirin Lizbon Depremi'ni anlattığının yazılması; Voltaire'in İstanbul Depremi hakkında eser yazdığının belirtilmesi; 7.1'de kaynaklarda yer almayan tsunami gibi bir etkinin iki deprem için ortak etki olarak gösterilmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.